

Udda fåglar?

Algeriet och Marocko i ljuset av de arabiska revolterna

Mikael Eriksson

Den politiska entusiasmen efter den s.k. arabiska våren i Nordafrika håller sakta på att lägga sig. Hur historieskrivningen av de folkliga upproren 2011-2013 kommer att se ut är fortsatt oklart. Analyserna går isär kring huruvida den säkerhetspolitiska utvecklingen gått mot det sämre eller det bättre. En viktig fråga som delvis kommit i skymundan av den mer övergripande analysen är den som förklarar varför de folkliga upproren egentligen aldrig slog rot i två av Nordafrikas länder, Algeriet och Marocko. I denna brief uppmärksammas denna fråga närmare.

Hantering av oppositionsytringar

Algeriet och Marocko tacklade de begränsade folkliga demonstrations- och oppositionsytringarna under 2011 på olika sätt. Taktiken i Alger och Rabat var i grunden densamma – att undertrycka upproren innan de hunnit växa till större säkerhetspolitiska problem. Men, medan ledningen i Marocko delvis öppnade för politisk liberalisering och integration av oppositionen, valde de styrande i Algeriet att inte göra några större eftergifter gentemot den interna oppositionen. En analys av staternas agerande ger två förklaringar till de båda ländernas hantering av upproren.

För det första kan det konstateras att de båda ländernas postkoloniala politiska process bidragit till en politisk överkänslighet för alla former av internt motstånd. Detta bottnar i skilda historiska erfarenheter, men leder i detta sammanhang till liknande politiska beteenden. Algeriet genomlevde ett våldsamt uppbrott från Frankrike, ett ärr som redan i ett tidigt skede kom att prägla den egna säkerhetspolitiska identiteten. Intern och extern säkerhet kom således att bli centrala i landets politiska utveckling. Detta ärr revs även upp med 90-talets omfattande inbördeskrig. Händelser, processer och erfarenheter som bidragit till att landet och de styrande har en låg tolerans mot intern opposition. Marocko å sin sida kom tidigt att påverkas starkt av den väpnade konflikten kring Västsaharas status – en konflikt som än idag formar Rabats

säkerhetstänkande. Algeriets och Marockos inrikespolitiska erfarenheter i kombination med den historiska rivalitet som råder mellan länderna, skiljer de båda länderna från deras nordafrikanska grannar (som inte alls på samma sätt ansatts av denna typ av ständig intern och regional osäkerhet). Den tidiga postkoloniala historien, i kombination med erfarenheter av inhemska våldsutvecklingar, utgör således en viktig bakgrundsförklaring till varför de båda staterna snabbt valde att kväva de interna upproren i samband med den arabiska våren.

För det andra präglas relationen mellan Algeriet och Marocko av en stark rivalitet. Denna rivalitet tycks i sin tur starkt ha bidragit till ett parerande av den arabiska revoltens spridning. Bakgrunden till denna rivalitet är att länderna kommit att utvecklas till två stater med helt olika ambitioner: Algeriet en republik med stark presidentmakt och med en traditionell socialistisk och militär inriktning, medan Marocko länge varit en monarki mån om nära politiska och ekonomiska relationer till Europa och USA. Oliktigheterna har både skapat olika inrikespolitiska förutsättningar och utrikespolitiska ambitioner. Detta har i sin tur bidragit till en ständigt återkommande politisk misstänksamhet samt att båda stater lagt stora resurser på t.ex. säkerhetstjänst och övervakning. Rivaliteten har även inneburit att man kommit att bli mycket vaksam på alla former av social importerad oro. Även mot denna bakgrund har de folkliga revolterna i Algeriet och Marocko haft svårt att slå rot.

Konsekvenser av frånvaro av folkligt uppror

Frånvaron av ett mera djupgående folkligt uppror och demokratianspråk såsom de i Tunisien, Egypten och Libyen får en rad negativa återverkningar för länderna och regionen. Av dessa är tre särskilt viktiga: demokratikostnader, negativa återverkningar på EU:s grannskapspolitik, samt fortsatta problem för den regionala integrationen av Nordafrika och det afrikanska institutionella samarbetet kring fred och säkerhet (APSA) i stort.

Demokratikostnad

De folkliga revolterna i Nordafrika erbjöd en genuin chans till politisk och ekonomisk reform. Trots att denna process kommit att bli oviss, smärtsam och utdragen i Tunisien, Libyen och Egypten, riskerar Algeriet och Marocko att hamna efter i en viktig regional förändringsprocess. Även om båda länder har haft ytliga dialoger med oppositionen för att öka politisk och ekonomisk delaktighet, så har inga mer djupgående demokratiska förändringar eller ökad respekt för mänskliga rättigheter ägt rum. Frågan är om ett sådant tillfälle som de folkliga upproren medförde kommer att kunna inträffa igen inom de närmaste åren.

Kostnader för EU:s grannskapspolitik

Bristande demokratistöd till de oppositionsytringar som skedde kring 2011 (men som snabbt hämmades) kan på sikt bli säkerhetsmässigt kostsamt för Europa. Istället för ett mera omfattande stöd har flera europeiska medlemsstater istället förordat politisk och ekonomisk återhållsamhet. Frånvaro av stöd till den demokratiska oppositionen och civilsamhället var särskilt tydligt just i den avgörande stund då ett sådant engagemang kan ha ansetts vara särskilt viktigt. Den säkerhetspolitiska kostnaden för ett passivt Europa kan på sikt bli hög både i termer av utrikespolitiska relationer (folklig misstänksamhet) men även i termer av säkerhetspolitiska implikationer (regional instabilitet till följd av att politiskt status quo tillåts råda).

Kostnad för avsaknad av regional integration

Den pågående rivaliteten mellan Algeriet och Marocko fortsätter att vara politiskt, ekonomiskt och socialt kostsam. Istället för att omvärlden, inte minst Europa, skulle ha nyttjat den arabiska vårens fönster till att lösa upp den politiska spänning som råder, accepterar aktörer som EU en fortsatt regional rivalitet. Vidare kommer Algeriet och Marocko, liksom Maghreb i stort, sannolikt gå miste om ekonomiska vinster då kostnaden för ett s.k. ”icke-integrerat Maghreb” anses vara stor. Detta undergräver även på sikt den säkerhetspolitiska stabiliteten i området. Om ett större engagemang visats för protestyttringarna av aktörer så som EU, USA och AU, samt om en närmare dialog skett med de båda staterna, hade sannolikt en rad politiska, ekonomiska och sociala vinster kunnat uppnås. Slutligen kan även konstateras att en säkerhetspolitisk konsekvens av att denna

rivalitet tillåts fortgå är att de båda länderna även riskerar att falla utanför en närmare Afrikadialog både avseende politiska och säkerhetspolitiska utvecklingsprocesser. Ett exempel på detta är upprättandet av den gemensamma stående brigaden *The North African Standby Brigade* (NASBRIG) under ledning av den nordafrikanska regionala förmågan (NARC). Detta har fått konsekvenser för integrationen av Nordafrika i den afrikanska freds- och säkerhetsstrukturen (APSA) i stort.

Hantering av oppositionsytringar

I ljuset av avsaknaden av mera djuprotade folkliga revolter i Algeriet och Marocko, vilka aspekter är då särskilt viktiga att understödja för att främja regional stabilitet? Centralt för svenskt och europeiskt engagemang bör vara stöd till reform av säkerhetssektorn. Detta bör inbegripa partnerskapsprogram för reform av de väpnade styrkorna, samt partnerskapsprogram för att spåra och förstöra lätta vapen i regionen. Ett annat område som behöver ges stöd är främjande av handel och investeringar i regionen och därmed lokal tillväxt. Stöd skulle kunna ges till sektorer som förnybar energi, miljöteknik, infrastruktur, social kommunikationsteknik och jordbruk. Sist men inte minst bör Sverige och EU uppmuntra forskningsutbyte samt strategiska kulturdialoger. I det senare fallet bör detta även inkludera dialoger kring hur man kan skapa och främja de-radikaliseringprogram för att motverka instabilitet och terrorism i regionen. Ett viktigt ramverk i sammanhanget kan vara FN:s *Alliance for Civilization*. Då Nordafrika genomgår en tid av förändring bör frågor kring ideologi, samhällsstyrning, religion och identitetsfrågor behandlas. Både EU och de nordafrikanska länderna kan ha en ömsesidig nytta av sådan dialog. Inte minst då samtalen tystnat i frånvaro av arabiska revolter.

Mikael Eriksson
Forskningsledare

Denna brief bygger på:
Mikael Eriksson, *Popular Uprisings that Never Came*,
FOI-R--3821--SE, mars 2014.